Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku
Wydział Instrumentalny

Magda Morus- Fijałkowska

„Wybrana twórczość fletowa i kameralna w stylistyce postromantycznej kompozytorów fińskich i norweskich XX i XXI wieku. Geneza- analiza- interpretacja."

Promotor: dr hab. Ewa Murawska

W latach 2002-2003, jako studentka Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, przebywałam na stypendium programu Erasmus w Finlandii. Zetknęłam się tam z nieznaną mi dotąd twórczością muzyczną kompozytorów skandynawskich, zwłaszcza fińskich i norweskich. Literatura fletowa tego kręgu kulturowego okazała się wówczas dla mnie szczególnie intrygująca i inspirująca, stając się zachętą do podjęcia jej badania. Rezultaty tych analiz prezentuję w niniejszym opracowaniu. Jego głównym celem jest analiza wybranych utworów fletowych kompozytorów fińskich i norweskich – dzieł utrzymanych w stylistyce postromantycznej.

Opracowanie merytorycznie dzieli się na dwie części. W pierwszej, poświęconej twórczości fletowej kompozytorów fińskich, rozdziały I-IV, przedstawiam najogólniej kulturę muzyczną Finlandii, ze szczególnym uwzględnieniem twórczości na flet. Kolejne rozdziały przynoszą zapowiadane rozważania szczegółowe, obejmując noty biograficzne trzech twórców – Heino Kaskiego, Erkki Salmenhaary i Herberta Lindholma oraz analizę ich dzieł, odpowiednio:

– *Sonaty B-dur* op. 51 na flet i fortepian,
– *Sonatiny* na flet i gitarę,
– *Lacrimosa* op. 77 na flet altowy.

Struktura części drugiej, w której omawiam twórczość fletową kompozytorów norweskich, rozdziały V-VII jest analogiczna, *mutatis mutandis*, do scharakteryzowanej wyżej. Tak więc w rozdziale V przedstawiam najogólniej dzieje i kulturę – w szczególności muzyczną – Norwegii, osobną uwagę poświęcając literaturze fletowej. Dalej prezentuję noty biograficzne dwóch twórców – Johana Kvandala i Konrada Øhrna oraz analizuję ich kompozycje, odpowiednio:

– *Fantazję „Da lontano"* op. 32 na flet altowy i fortepian,
– *Trio Concertante* na flet, klarnet i fortepian.

Pracę zamyka *Zakończenie*, w którym podsumowuję analizy przedstawione wcześniej i referuję konkluzje badawcze z nich wynikające.

Wybór kompozycji, które należało, a przynajmniej było warto poddać wspomnianej analizie, nie był łatwy. Dokonując selekcji wśród nader interesującej literatury muzycznej, zgodnie z celem opracowania kierowałam się przede wszystkim stylistycznym ukierunkowaniem utworów fletowych ku postromantyzmowi. Kolejnymi kryteriami były:

– pokazanie ich zróżnicowanego instrumentarium, w tym zwłaszcza tych kompozycji, które prawdopodobnie są wśród pierwszych – fińskich lub norweskich – utworów przeznaczonych na taki czy inny skład wykonawczy (np. J. Kvandala F*antazja „Da lontano"* z użyciem fletu altowego, H. Lindholma *Lacrimosa* na flet altowy solo),

– prześledzenie pewnej kontynuacji myśli twórczej w dorobku kompozytorskim mistrza i jego ucznia (jak m.in. w przypadku J. Kvandala i K. Øhrna) lub jej ukierunkowania od źródła inspiracji do urzeczywistnienia (to *casus* m.in. J. Sibeliusa i H. Lindholma).

Do wszystkich pięciu analizowanych utworów dołączyłam własne propozycje ich wykonawczej interpretacji. Mianowicie, *Sonata B-dur* op. 51 na flet i fortepian H. Kaskiego jest utworem, w którym wykonawcy mogą zaprezentować umiejętność frazowania, nawiązującego do stylistyki postromantycznej. Możliwości sonorystyczne oraz wrażliwość obu instrumentalistów powinny być ważnym środkiem wyrazotwórczym.

W *Sonatinie* na flet i gitarę E. Salmenhaary ekspresję określa charakter materiału muzycznego opartego na jednorodności rytmicznej oraz snuciu motywicznym. Fundament interpretacji to przede wszystkim: dynamika, modelowanie zmieniających się motywów czołowych oraz swobodne nawiązania do rytmiki melodii runicznych, a także do elementów folkloru fińskiego i bałkańskiego.

Lacrimosa op. 77 na flet altowy H. Lindholma rodzajem ekspresji nawiązuje do medytacji. Obok barwy i dynamiki, ważną rolę w procesie interpretacji utworu gra czas.

Interpretację *Fantazji „Da lontano"* op. 32 na flet altowy i fortepian J. Kvandala podpowiada tytuł utworu. Włoski zwrot ma kilka znaczeń, które kompozytor próbuje oddać muzycznie przez m.in.: użycie fletu altowego, nadanie poszczególnym liniom melodycznym rozciągłości, a także liczne spowolnienia narracji muzycznej, co daje wrażenia wytchnienia.

Trio Concertante na flet, klarnet i fortepian K. Øhrna odsłania niezwykle zróżnicowaną warstwę emocjonalną, dającą wykonawcom możliwość różnorodnej interpretacji, w zależności od wykonywanych części. Interpretacja części szybkich opiera się w głównej mierze na motoryce, a odcinków spokojniejszych – na budowaniu kantyleny i wymianie motywicznej między instrumentalistami.

Oprócz cech utworów przed chwilą wspomnianych, wyznaczających podstawę zaprojektowanych analiz, warte uwagi są – co oczywiste – indywidualne walory właściwe kompozycjom omawianych twórców.

Tak więc język muzyczny H. Kaskiego cechują nawiązania do folkloru oraz skłonność do liryzmu. Jego *Sonata* na flet i fortepian, zwłaszcza w części drugiej – *Air* – w pełni potwierdza to rozpoznanie. Wysoce indywidualny styl twórczy E. Salmenhaary charakteryzuje się konsekwencją w poszukiwaniu odrębności przy jednoczesnym zachowaniu elementów tradycyjnych, co ujawnia *Sonatina* na flet i gitarę. Stylistykę języka muzycznego H. Lindholma cechuje silne dążenie do rozwoju środków wyrazowych, szczególnie w kontekście poszukiwań brzmieniowych. *Lacrimosa* op. 77 na flet altowy solo jest tego przykładem.

Język muzyczny właściwy dziełom J. Kvandala czerpie z folkloru norweskiego, a także europejskich tradycji muzycznych (np. klasycyzmu). *Fantazja „Da lontano”* prawdopodobnie jest jedną z pierwszych norweskich kompozycji postromantycznych z użyciem fletu altowego. Utwór odsłania wielką wrażliwość kompozytora na brzmieniowe walory muzyki. Twórczości K. Øhrna natomiast jest właściwa silnie rozbudowana warstwa emocjonalna. To w szczególności cecha jego *Trio Concertante*, wzmocniona nadto szeroką gamą środków wyrazowych.

Jak mi wiadomo, do tej pory nie powstała publikacja poświęcona zagadnieniu, które próbowałam rozważyć. Próbowałam – z nadzieją, że moje analizy rzucą nowe światło na fragment dziejów muzyki europejskiej XX i XXI stulecia, a być może zainspirują też Czytelnika do zainteresowania się, zapewne mniej mu znaną, muzyką fińską i norweską.